

26. Demogrāfiskās attīstības vērtējumi un prognozes

Juris Krūmiņš, Atis Bērziņš

Iedzīvotāju dažādu grupu (vīriešu un sieviešu, pilsētnieku un laucinieku u. c.) viedokļi par vēlamo un ideālo demogrāfiskās uzvedības modeli atšķiras un laika gaitā mainās. Vērtējumus par faktisko nākotnē sasniedzamo tautas ataudzes modeli pauž gan sabiedrības pārstāvji, gan speciālisti un eksperti, gan valdības un politiķi. Faktisko, vēlamo un ideālo demogrāfisko rādītāju vērtējumi aptaujās un intervijās parasti atšķiras. Šādus vērtējumus apkopo gan valsts mērogā, gan atsevišķām teritoriālām vienībām. Viena no visaptverošākajām aptaujām ir ANO valstu valdību regulāri veiktā aptauja par demogrāfiskās situācijas un demogrāfiskās politikas vērtējumu (United Nations, 2015). Trīs Baltijas valstis šajās aptaujās piedalās kopš 1996. gada. Latvijas, Igaunijas un Lietuvas valdību atbildes uz ANO minētās aptaujas jautājumiem laika gaitā ir maz mainījušās un daudzos gadījumos sakrīt (26.1. tabula).

Depopulācija trīs Baltijas valstīs 2015. gadā tiek vērtēta kā neapmierinoša, tāpēc nepieciešama rīcībpolitika iedzīvotāju skaita pieauguma paaugstināšanai. Šādas rīcībpolitikas ietvaros ir jārealizē pasākumi dzimstības līmeņa paaugstināšanai. Arī sasniegtais mūža ilguma līmenis trīs Baltijas valstīs tiek uzskatīts par nepieņemamu. Kopš 90. gadu vidus Latvijā ir izmainījies iedzīvotāju emigrācijas vērtējums. Tās sasniegtais līmenis tiek novērtēts kā pārlietu augsts. Tāpēc iedzīvotāju izceļošanu Igaunija, Latvija un Lietuva vēlas samazināt, kā arī veicināt pilsoņu atgriešanos valstīs.

Iedzīvotāju ieskatā tautsaimniecības izaugsme nākotnē nemaz tik viennozīmīgi nav saistāma ar Latvijas iedzīvotāju skaita pieaugumu. Par to liecina aptauja, kas 2016. gadā veikta VPP EKOSOC-LV projekta Nr. 5.2.4. ietvaros (26.2. tabula). Aptaujā tikai katrs piektais respondents uzskatīja, ka tautsaimniecības izaugsme iespējama, tikai palielinoties valsts iedzīvotāju skaitam. Tāds pats respondentu īpatsvars atbildēja, ka iedzīvotāju skaitam ar tautsaimniecības izaugsmi nav nekāda sakara.

Vairāk nekā 1/4 respondentu uzskatīja, ka tautsaimniecības izaugsme ir iespējama, stabilizējot iedzīvotāju skaitu esošā līmenī, bet 9,4% atbildēja, ka

izaugsme ir iespējama arī tad, ja ir mazāks iedzīvotāju skaits. Aptuveni 1/4 respondentu nebija viedokļa par uzdoto jautājumu. Minētais aptaujas atbilžu sadalījums liecina, ka izpratne par iedzīvotāju skaita izmaiņu saistību ar tautsaimniecības izaugsmi un reģionālo attīstību ir atšķirīga salīdzinājumā ar pausto NAP (NAP, 2012), rīcībpolitikas dokumentos (Krumins et al., 2017), publikācijās (Zvidriņš, 2018), masu informācijas līdzekļos (Mežs, 2017) u. c.

26.1. tabula. Igaunijas, Latvijas un Lietuvas valdību sniegtie demogrāfisko procesu līmeņa un rīcībpolitikas virzienu vērtējumi ANO aptaujās 1996. un 2015. gadā

	Igaunija		Latvija		Lietuva	
	1996	2015	1996	2015	1996	2015
Iedz. skaita pieaugums	Apm.	Par zemu	Par zemu	Par zemu	Apm.	Par zemu
Rīcībpolitika	Nav iej.	Paaugst.	Nav iej.	Paaugst.	Paaugst.	Paaugst.
Dzimstības līmenis	Par zemu	Par zemu	Par zemu	Par zemu	Apm.	Par zemu
Rīcībpolitika	Paaugst.	Paaugst.	Paaugst.	Paaugst.	Paaugst.	Paaugst.
Paredzamais mūža ilgums	Pieņem.	Nepieņ.	Nepieņ.	Nepieņ.	Pieņem.	Nepieņ.
Imigrācija	Par lielu	Apm.	Par lielu	Apm.	Apm.	Apm.
Rīcībpolitika	Samaz.	Saglabāt	Samaz.	Saglabāt	Samaz.	Paaugst.
Emigrācija	Apm.	Apm.	Par zemu	Par augstu	Apm.	Apm.
Rīcībpolitika	Saglabāt	Pazemināt	Paaugst.	Pazemināt	Saglabāt	Pazemināt
Pilsoņu atgriešanās veicināšana	Nē	Jā	Jā	Jā	Jā	Jā

Saisinājumi: Apm. – apmierinošs; Nav iej. – nav iekļauts; Paaugst. – paaugstināt; Pieņem. – pieņemams; Nepieņ. – nepieņemams; Samaz. – samazināt.

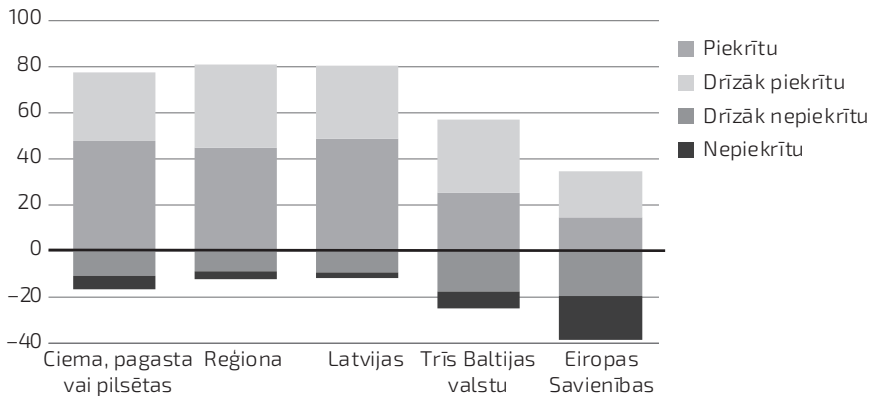
Avoti: World Population Policies Datasets 2015; United Nations, 2015 [<https://esa.un.org/poppolicy/cprofile.aspx?MainMenu&Type=Variables> (22.08.2018.)].

26.2. tabula. Respondentu viedoklis par iedzīvotāju skaita izmaiņu saistību ar Latvijas tautsaimniecības izaugsmi nākotnē ($n = 2049$; katrs respondents sniedzis vienu atbildi)

Atbildes uz jautājumu "Jūsaprāt, Latvijas tautsaimniecības izaugsme nākotnē ir iespējama"	Atbilžu relatīvais biežums
Visas atbildes, t. sk. šādas atbildes:	100,0
stabilizējot iedzīvotāju skaitu esošā līmenī	27,1
tikai palielinoties valsts iedzīvotāju skaitam	19,9
iedzīvotāju skaitam ar tautsaimniecības izaugsmi nav nekāda sakara	19,6
arī pie mazāka iedzīvotāju skaita	9,4
grūti pateikt, nav atbildes	24,0

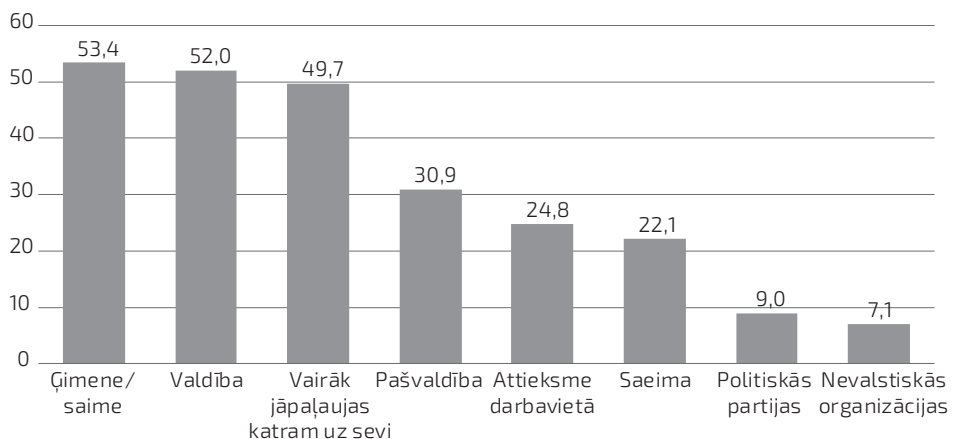
Avots: Krūmiņš, Krišjāne, 2016, 46. lpp.

Vislielāko atbalstu iedzīvotāju skaita pieaugumam saistībā ar tautsaimniecības izaugsmi pauda minētās aptaujas respondenti Vidzemē (31,7%) un Kurzemē (25,3%), kā arī respondenti ar zemākiem ienākumiem (līdz 200 eiro) uz ģimenes locekli (25,1%). Iedzīvotāji kritiskāk vērtē depopulāciju saistībā ar ekonomisko attīstību savā dzīvesvietā un valstī, nevis Baltijā vai ES kopumā (26.1. attēls). Iespējams, tas ir tāpēc, ka pastāv lielāka iespēja ar savu demogrāfisko uzvedību un pilsonisko attieksmi ietekmēt sava novada, pilsētas un valsts, nevis liela reģiona vai ES attīstību.

26.1. attēls. Atbildes uz jautājumu "Vai, jūsuprāt, iedzīvotāju skaita turpmāka samazināšanās jūsu apdzīvotā teritorijā būtu drauds šo teritoriju ekonomiskai attīstībai?" (procentos; n = 2049)

Avots: projekta ietvaros veiktās aptaujas rezultāti.

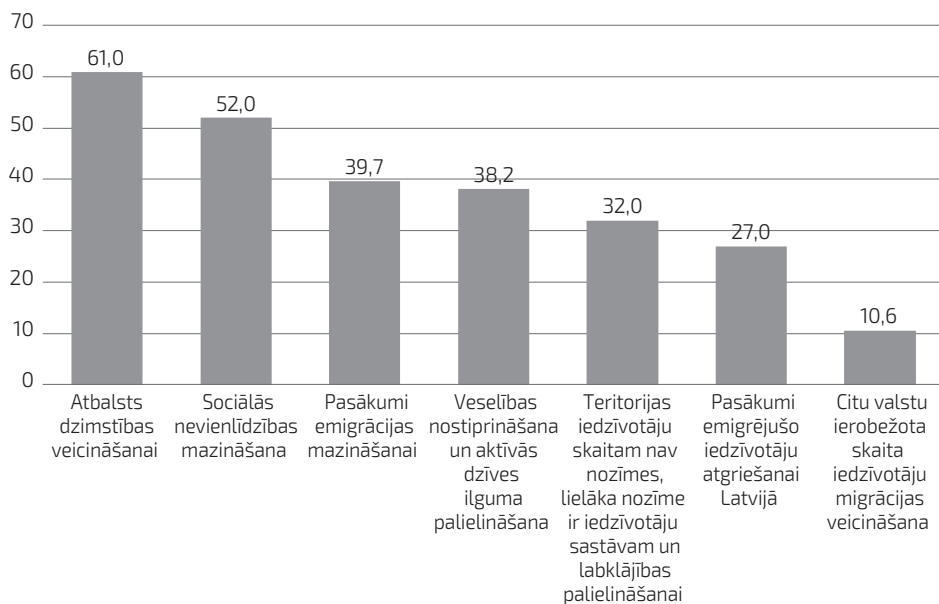
26.2. attēls. "Kuri, jūsuprāt, ir trīs nozīmīgākie atbalsta sniedzēji demogrāfisko problēmu turpmākai risināšanai Latvijā?" (procentos; iespējamās trīs atbildes; n = 2049)

Avots: Krūmiņš, Krišjāne, 2016, 45. lpp.

Latvijas iedzīvotājiem ir visai augsts pašvērtējums par atbalstu demogrāfisko problēmu risināšanai valstī (26.2. attēls). Par to liecina aptuveni puse pozitīvo atbilžu – starp nozīmīgākajiem atbalsta sniedzējiem demogrāfisko problēmu turpmākai risināšanai valstī ir minētas ģimene/saime un pašlašanās katram uz sevi. Augstu novērtējumu ir saņēmusi arī valdība. Respondentu ieskatā par pašvaldību, darbvietu un Saeimas atbalstu demogrāfisko problēmu turpmākai risināšanai Latvijā tika saņemts aptuveni uz pusi mazāk pozitīvu atbilžu. Ar mazāk nekā 1/10 pozitīvu atbilžu tika novērtēts politisko partiju un nevalstisko organizāciju sniegtais atbalsts demogrāfisko problēmu turpmākai risināšanai.

Aptaujā respondentiem uzdeva arī jautājumu par trīs svarīgākiem pasākumiem demogrāfijas veicināšanai (26.3. attēls).

Sniedzot trīs atbildes uz šo jautājumu, visvairāk tika minēts atbalsts dzimstības veicināšanai (61%). Otro vietu pēc īpatsvara ieņēma sociālās nevienlīdzības mazināšana (52%), kas gan demogrāfisko attīstību ietekmē netieši. Uz jautājumiem par pasākumiem emigrācijas mazināšanai, aktīvās dzīves ilguma palielināšanai un iedzīvotāju kvalitatīvā sastāva un labklājības paaugstināšanai tika saņemts aptuveni 1/3 atbilžu, par remigrācijas veicināšanas pasākumiem – 27% atbilžu. No uzrādītajiem pasākumiem demogrāfijas (iedzīvotāju attīstības) veicināšanai visnepopulārākie bija citu valstu ierobežota skaita iedzīvotāju

26.3. attēls. "Kuri, jūsuprāt, ir trīs svarīgākie pasākumi demogrāfijas (iedzīvotāju attīstības) veicināšanai?" (procentos; iespējamās trīs atbildes; $n = 2049$)

Avots: Krūmiņš, Krišjāne, 2016, 42. lpp.

migrācijas veicināšana (11% atbilžu), kas atsevišķu profesiju deficīta apstākļos jau tiek realizēta Latvijā. Dažādās atbildes uz uzdoto jautājumu par ienākumu līmeni uz ģimenes locekli nav būtiskas. Tādējādi atbildes liecina, ka minētos pasākumus demogrāfijas (iedzīvotāju attīstības) veicināšanai aptuveni vienādi atbalsta gan mazturīgie, gan turīgie iedzīvotāji, gan vidusslānis.

Iedzīvotāju perspektīvā skaita aprēķini

Līdz šim veiktos Latvijas iedzīvotāju perspektīvā skaita un vecumsastāva aprēķinos nav paredzētas radikālas izmaiņas demogrāfisko procesu norisē. Prognozes visumā ietver dzimstības, mirstības un migrācijas tendenču turpinājumu atbilstoši demogrāfiskās pārejas teorijas modelim. Jau 30. gadu vidū Rīgas Statistikas biroja vadītājs Ernests Bulmerinks bija prognozējis: ja demogrāfisko procesu norise būs nemainīga, 2000. gadā Latvijas iedzīvotāju skaits varētu būt 1,78 milj., bet, turpinoties tālaika dzimstības un mirstības samazinājuma tendencēm, iedzīvotāju skaits varētu būt vēl mazāks – 1,55 milj. (Bulmerincq, 1935). Protams, minētā prognoze neparedzēja demogrāfiskos zaudējumus Otrā pasaules kara rezultātā un pēckara perioda masveida migrācijas pieauguma ietekmi uz Latvijas demogrāfisko attīstību. Latvijā 2000. gadā faktiski dzīvoja 2,38 milj. iedzīvotāju, tātad to skaits pārsniedza E. Bulmerinka prognozēto skaitu attiecīgi 1,3–1,5 reizes.

Dažādu valstu, t. sk. Latvijas, iedzīvotāju perspektīvo skaitu aprēķina gan starptautiskas organizācijas (ANO, Pasaules Banka, OECD u. c.), gan *Eurostat*, gan speciālisti Latvijā. Par demogrāfisko prognožu aprēķinu precizitāti var pārlicināties tikai pēc vairākiem gadiem vai gadu desmitiem. Prognožu precizitāti ietekmē gan sākotnējā iedzīvotāju skaita (prognozes bāzes) novērtējums, gan demogrāfisko procesu turpmākas attīstības hipotēžu pamatotība un piepildīšanās, gan sociālekonomisko krīžu grūti paredzamā ietekme.

Par pamatu ņemot iedzīvotāju skaitu 1998. gadā, LU Demogrāfijas centra speciālistu aprēķinātā prognoze vairāk nekā 25 gadu periodam paredzēja 2010. gadā Latvijas iedzīvotāju skaitu 2,27 milj., tomēr faktiski tas izrādījās par 7% mazāks (Zvidriņš, 1999, 74). LZA Ekonomikas institūta (turpmāk – EI) speciālistu demogrāfiskās prognozes, kas tika veidotas 25 gadu periodam 20. gadsimta beigās P. Eglītes vadībā, paredzēja, ka 2015. gadā Latvijas iedzīvotāju skaits būs 2,17–2,28 milj., bet faktiski tas bija attiecīgi par 8–13% mazāks (Eglīte et al., 2003, 104). Vēl komplicētākas ir reģionālās prognozes, jo to rezultātus bez iepriekš minētajiem faktoriem ietekmē arī iedzīvotāju migrācija valsts iekšienē. P. Zvidriņa vadībā sagatavotās un publicētās prognozes divdesmit gadu periodam jau 2010. gadā Latvijā uzrādīja par 9% mazāku iedzīvotāju skaitu par faktisko, Pierīgas reģionā šī neatbilstība bija 2%, bet Latgalē 14% (Zvidriņš, 2009, 36). Tāpat faktiski mazāks par prognozēto bija iedzīvotāju skaits Latvijā arī saskaņā ar *Eurostat* un citu prognožu aprēķiniem.

26.3. tabula. Latvijas iedzīvotāju skaita prognozes, kas veiktas pēc 2011. gada tautas skaitīšanas (tūkst.)

Prognožu aprēķinu veicēji un prognozes bāzes gads	Iedzīvotāju skaits bāzes gadā, tūkst.	Prognozētais iedzīv. skaits	
		2020	2030
ANO, 2017	1950	1893	1747
ANO, 2015	1986	1919	1806
<i>Eurostat</i> , 2015	1986	1911	1744
<i>Eurostat</i> , 2013	2024	1880	1635
OECD, 2011	2075	1973	1856
Pasaules Banka, 2017	1950	1919	1811
CERTUS, 2017	1950	1920*	1870*
Grupa 93 (VARAM), 2013	2024	1880	1635
LZA EI, inerces variants ar migrāciju, 2011	2075	1681	1578
LZA EI, aktīvais variants ar migrāciju, 2011	2075	1821	1637
Melīhovs A. (Latvijas Banka), 2011	2075	1930*	1890*
VPP EKOSOC, 2018	1934	1901	1748

* Aptuvenš rezultāts, nolasīts no grafiskā attēla.

Avoti: https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf, 23. lpp.; https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/Files/WPP2015_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf, 23. lpp.; *Eurostat population projections 2015 at national level (base year 2015)*; http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=proj (tabula [proj_15ndbims]); https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=POP_PROJ#; <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/population-estimates-and-projections>; http://certusdomnica.lv/wp-content/uploads/2017/05/Certus_LatvijasDemografiskaisPortrets_2017_LV-1.pdf; http://www.varam.gov.lv/files/text/Petijums_1%20starpatskaite.pdf; http://www.sus.lv/sites/default/files/media/faili/demografiskas_prognozes_riga_un_pieriga_rd_lza_2012.pdf; https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/petijumi/LV_3-2014-Melihovs_final.pdf.

Pašlaik, kad ir pārrēķinātas demogrāfisko rādītāju laikrindas, izmantojot precizēto iedzīvotāju skaitu pēdējās tautas skaitīšanās, un kad ir pilnveidota prognozēšanas metodika, ir pamats uzskatīt, ka prognožu precizitāte (sevišķi attiecībā uz iedzīvotāju dabisko kustību) ir uzlabojusies.

Visi 26.3. tabulā minētie dati uzrāda sistemātisku Latvijas iedzīvotāju skaita samazinājumu pārskatāmā nākotnē, prognožu pamatā liktajās hipotēzēs ietverot demogrāfiskās pārejas perioda tendenču turpinājumu. Visstraujāko Latvijas iedzīvotāju skaita samazinājumu līdz 2030. gadam paredz LZA EI prognozes inerces variants ar migrāciju (1,58 milj.) un VARAM prognoze (1,63 milj.). 2015. gadā *Eurostat* pēc pilnveidotas metodikas, kas balstās uz starptautiskās demogrāfiskās statistikas rādītāju ilglaicīgajām tendencēm un to konverģenci, prognozējis, kāds būs Latvijas iedzīvotāju skaits 2030. gadā. Tiek paredzēts, ka 2030. gadā Latvijā būs 1,74 milj. iedzīvotāju. Šis skaits par

vairāk nekā 100 tūkst. pārsniedz *Eurostat* 2013. gada attiecīgās prognozes rezultātu. Latvijas iedzīvotāju skaita aprēķini, kurus veikušas ANO, OECD un Pasaules Banka, ir nedaudz optimistiskāki – tās paredz, ka 2030. gadā Latvijā dzīvos ap 1,8 milj. iedzīvotāju.

Eurostat paredz, ka līdz 2080. gadam depopulācijas tendences turpināsies gan četrās vecajās ES dalībvalstīs (Vācijā, Itālijā, Portugālē, Grieķijā), gan vienpadsmit jaunajās dalībvalstīs (Slovēnijā, Čehijā, Ungārijā, Slovākijā, Igaunijā, Horvātijā, Polijā, Rumānijā, Latvijā, Bulgārijā, Lietuvā) (*Eurostat*, 2018). Visstraujākais iedzīvotāju skaita samazinājums (par 43%) var notikt Lietuvā. Latvija ar samazinājumu 35% šai ziņā ir trešā ES dalībvalsts no saraksta beigām pirms Lietuvas un Bulgārijas.

Latvijas reģionu demogrāfiskās attīstības prognozes

Projektā ir aprēķinātas Latvijas un tās reģionu iedzīvotāju skaita, dzimuma un vecumsastāva prognozes. Prognozēs izmantota pasaulē plaši lietotā komponentu metode un veikta iedzīvotāju vecumgrupu pārbīde atbilstoši izvirzītajām demogrāfisko procesu izmaiņu hipotēzēm. Ņemot vērā, ka vislielāko nenoteiktību demogrāfiskajās prognozēs rada gaidāmo migrācijas tendenču paredzēšana, ir aptaujāti Latvijas Universitātes un CSP statistikas un demogrāfijas eksperti, lai uzzinātu viņu viedokļus par migrācijas saldo hipotēzēm prognozējamam periodam valstī kopumā un tās reģionos. Summārā dzimstības koeficienta izmaiņas nākotnē atbilst *Eurostat* 2015. gada prognožu hipotēzēm, kas diferencētas pa Latvijas reģioniem atbilstoši datiem par 2016.–2017. gadu. Mirstības rādītāju hipotēzēm izmantotas ANO mūža ilguma modeļtabulas. Prognožu aprēķini ir veikti ar datorprogrammu *DemProj*, kas ir daļa no apjomīgas datorprogrammas *Spectrum* (5.68 versija). Dati prognozēšanas vajadzībām ir doti pa viengadīgām vecumgrupām katram dzimumam atsevišķi, tādējādi paverot iespēju noteikt perspektīvo iedzīvotāju skaitu specifiskām vecumgrupām, piemēram, kāds ir skolas vecuma (7–18) bērnu skaits. Faktiskie dati par 2017. gadu un prognozētie iedzīvotāju dabiskās kustības un migrācijas pieauguma rādītāji ir doti 26.4. tabulā.

Nepietiekamais tautas ataudzes līmenis nākotnē visos valsts reģionos, pat palielinoties iedzīvotāju paredzamajam mūža ilgumam, bet saglabājoties negatīvajam migrācijas pieaugumam (izņemot Rīgu un Pierīgas reģionu), var sekot iedzīvotāju sastāva novecošanas procesa turpināšanos, kas savukārt izraisa vispārējā mirstības līmeņa un negatīva dabiskā pieauguma līmeņa palielināšanos, kā arī depopulācijas turpināšanos. Iedzīvotāju mediālais vecums (viena daļa iedzīvotāju ir jaunāki, bet otra daļa vecāki par šo vecumu) turpinās palielināties. 2040. gadā puse Vidzemes iedzīvotāju būs vecāki par 50 gadiem, bet Latgalē tādu būs 52%. Iedzīvotāju skaita samazinājums līdz 2040. gadam ir sagaidāms gan valstī kopumā, gan visos reģionos (26.5. tabula).

26.4. tabula. Faktiskie (2017) un prognozētie (2030, 2040) demogrāfiskie rādītāji Latvijas reģionos

Rādītāji**	Reģioni								
	Rīga			Pierīga			Vidzeme		
	2017	2030	2040	2017	2030	2040	2017	2030	2040
SummDzK	1,62*	1,75	1,75	1,98*	2,10	2,10	1,72*	1,82	1,82
JPMI vīr., gadi	70,3	74,5	77,1	71,3	75,2	77,9	69,9	73,4	76,0
JPMI siev., gadi	79,9	82,8	84,6	80,4	83,4	85,3	79,8	82,4	84,2
MeVecums, gadi	43	45	48	41	44	43	45	47	50
VispDzK, ‰	10,9	8,6	9,5	12,5	10,5	12,3	10,1	8,4	8,5
VispMK, ‰	14,1	13,7	15,5	12,4	12,8	14,2	15,8	16,2	19,2
DabPK, ‰	-3,2	-5,1	-6,0	0,1	-2,3	-1,9	-5,7	-7,8	-10,7
MigrPK, ‰	-2,2	3,1	4,8	6,2	1,4	1,2	-11,6	-9,1	-5,2
IePK, ‰	-5,4	-2,0	-4,3	6,3	-0,9	-0,7	-17,3	-16,9	-15,9
	Kurzeme			Zemgale			Latgale		
	2017	2030	2040	2017	2030	2040	2017	2030	2040
	SummDzK	1,78*	1,88	1,88	1,81*	1,92	1,92	1,56*	1,65
JPMI vīr., gadi	69,4	72,6	75,2	70,3	73,2	75,8	67,1	70,5	73,0
JPMI siev., gadi	79,1	81,7	83,5	79,4	81,5	83,2	78,2	80,6	82,4
MeVecums, gadi	44	46	48	43	46	48	47	50	52
VispDzK, ‰	10,3	9,2	9,6	10,7	9,2	10,0	8,6	7,4	7,7
VispMK, ‰	15,9	16,2	18,0	14,4	15,0	17,2	18,5	18,8	20,5
DabPK, ‰	-5,6	-7,0	-8,4	-3,7	-5,8	-7,2	-9,9	-11,4	-12,8
MigrPK, ‰	-7,8	-8,6	-3,6	-7,7	-7,0	-3,1	-10,1	-8,0	-4,5
IePK, ‰	-13,4	-15,6	-12,0	-11,4	-12,8	-10,3	-20,0	-19,4	-17,3

* 2016. gadā.

** SummDzK – summārais dzimstības koeficients; JPMI – jaundzimušo paredzamais mūža ilgums; MeVecums – iedzīvotāju mediālais vecums; VispDzK – vispārīgais dzimstības koeficients; VispMK – vispārīgais mirstības koeficients; DabPK – dabiskā pieauguma koeficients; MigrPK – migrācijas pieauguma koeficients; IePK – iedzīvotāju pieauguma koeficients.

Avoti: 2017. g. – CSP datubāze, tabulas ISG020, IDG140, IMG081; 2016. g. – CSP, 2017, 93; 2030. g. un 2040. g. autoru aprēķini, izmantojot nosacījumus par iedzīvotāju dabiskās kustības procesu gaidāmo norisi un ekspertu hipotēzes par migrācijas izmaiņām reģionos.

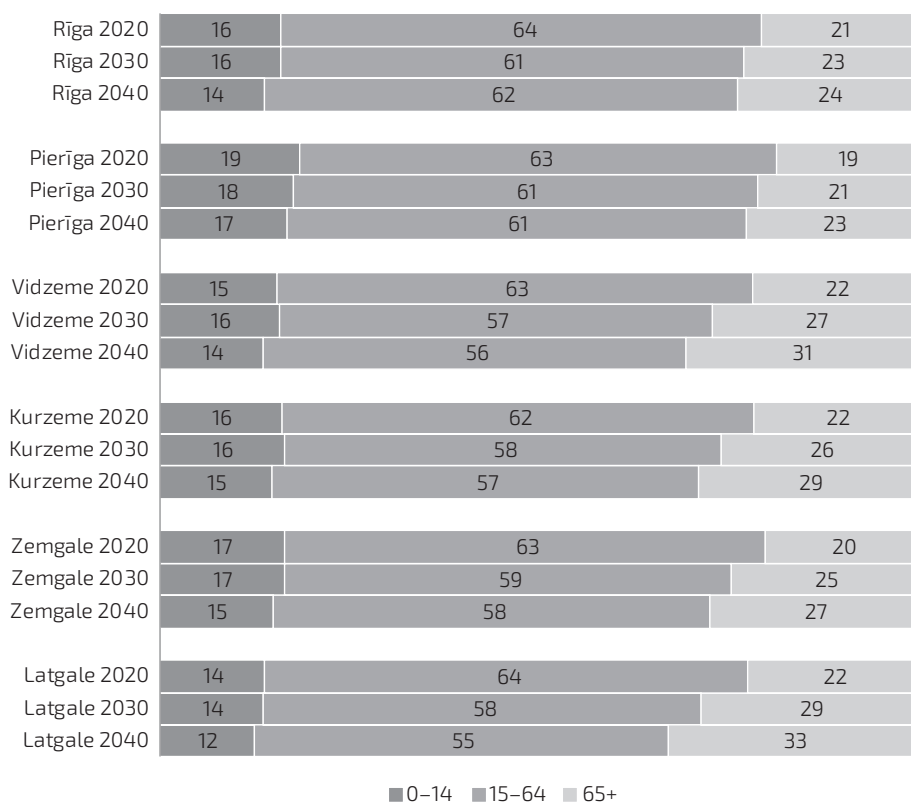
Sagaidāms, ka līdz 2040. gadam galvaspilsētā Rīgā iedzīvotāju skaits samazināsies par 7%, bet Pierīgas reģionā – par 3%. Kurzemē un Zemgalē iedzīvotāju skaits var samazināties aptuveni par 1/4, bet Vidzemē un Latgalē atiecīgi par 30–33%. Šāda nevienmērīga demogrāfiskā attīstība var novest pie vēl lielākas iedzīvotāju koncentrācijas valsts centrālajā daļā. Rīgā un Pierīgā, kopā ņemot, iedzīvotāju īpatsvars valsts iedzīvotāju kopskaitā var palielināties no 52% līdz 59%. Šādu iedzīvotāju skaita dinamiku pavadīs izmaiņas iedzīvotāju vecumsastāvā (26.4. attēls).

26.5. tabula. Iedzīvotāju skaits Latvijas reģionos (tūkst. iedz.) – faktiskais 2018. gadā un prognozētais līdz 2040. gadam

	2018	2020	2025	2030	2035	2040
Latvija	1934,4	1900,9	1823,0	1747,6	1675,4	1611,8
Reģioni:						
Rīga	638,0	636,3	629,0	618,4	604,3	590,9
Pierīga	367,3	366,2	364,0	360,9	357,8	356,0
Vidzeme	188,4	182,0	167,7	154,7	142,7	131,8
Kurzeme	243,0	235,3	218,1	202,7	189,1	177,5
Zemgale	232,8	226,6	212,9	200,2	188,9	178,9
Latgale	264,9	254,5	231,3	210,7	192,6	176,7

Avots: autoru aprēķini.

26.4. attēls. Prognozētā iedzīvotāju skaita galvenās vecumgrupas Latvijas reģionos 2020.–2040. gadā (procentos)

Avots: autoru aprēķini.

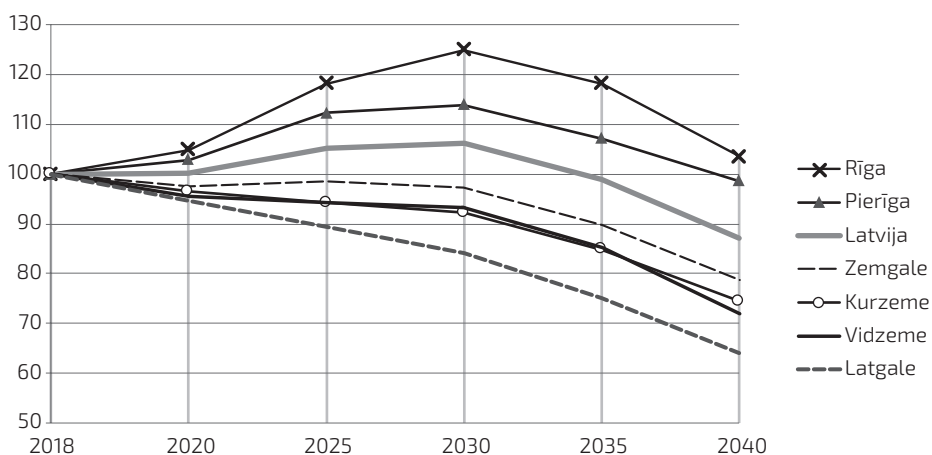
Saglabājoties dzimstībai zem paaudžu nomainīgai nepietiekama līmeņa, bērnu īpatsvars vecumā līdz 14 gadiem līdz 2040. gadam samazināsies visos Latvijas reģionos, sasniedzot Pierīgā 17%, bet Latgalē 12%. Iedzīvotāju sastāva novecošanas process būs mazāk izteikts Rīgā un Pierīgā (23–24% vecumā virs 65 gadiem), bet tuvosies 1/3 no iedzīvotāju kopskaita Vidzemē un Latgalē. Tā rezultātā visos reģionos samazināsies iedzīvotāju īpatsvars ekonomiski aktīvajās vecumgrupās 15–64 gadu vecumā. Rīgā un Pierīgā šis īpatsvars būs 61–62%, bet pārējos reģionos 55–58%. Šādu izmaiņu rezultātā palielināsies kopējās demogrāfiskās slodzes līmenis (26.6. tabula).

26.6. tabula. Demogrāfiskās slodzes līmenis* Latvijas reģionos 2018. gadā un prognoze 2020.–2040. gadā (procentos)

	2018	2020	2025	2030	2035	2040
Latvija	56	58	64	68	68	68
Reģioni:						
Rīga	55	58	62	64	61	60
Pierīga	57	59	62	63	62	65
Vidzeme	57	59	67	75	79	79
Kurzeme	58	61	67	73	75	77
Zemgale	55	58	64	70	72	73
Latgale	55	57	64	73	79	83

* Bērnu un iedzīvotāju kopskaita virs 65 gadu vecuma attiecība pret iedzīvotāju skaitu 15–64 gadu vecumā.

Avots: autoru aprēķini.

26.5. attēls. Skolas vecuma bērnu un 7–18 gadus vecu jauniešu prognozētā skaita dinamika Latvijas reģionos līdz 2040. gadam (2018. gadā – 100%)

Latvijā demogrāfiskās slodzes līmenis var palielināties no 56% līdz 68%, sasniedzot maksimumu attiecīgi 79% un 83% Vidzemē un Latgalē. Rīgā un Pierīgā demogrāfiskās slodzes līmenis pieaugs par 5–8 procentpunktiem, kamēr Latvijas austrumu daļā pieaugums veidos 28 procentpunktus, tādējādi palielinot disproporciju starp iedzīvotājiem ekonomiski aktīvajā vecumā un apgādājamiem. Turpināsies arī skolas vecuma bērnu un jauniešu īpatsvara samazināšanās (26.5. attēls).

Līdz 2030. gadam sagaidāma skolas vecuma bērnu un jauniešu skaita palielināšanās Rīgā un Pierīgas reģionā, tādējādi sekmējot arī kopējā bērnu un jauniešu skaita palielināšanos valstī kopumā. Visos pārējos Latvijas reģionos sagaidāma sistemātiska skolas vecuma bērnu un jauniešu skaita samazināšanās. Tikai galvaspilsētā Rīgā šis skaits 2040. gadā var nedaudz pārsniegt 2018. gada līmeni.

Secinājumi

Depopulācija Latvijā, divās pārējās Baltijas valstīs un citviet Eiropā kopš 90. gadu sākuma ir jāvērtē kā neapmierinoša, tāpēc nepieciešama rīcībpolitika iedzīvotāju skaita pieauguma paaugstināšanai. Rīcībpolitikas dokumentos un pēc iedzīvotāju vairuma ieskatiem valstī ir jārealizē pasākumi dzimstības līmeņa paaugstināšanai. Gandrīz puse iedzīvotāju, kuri ir izteikuši savu viedokli par demogrāfiskās attīstības saistību ar tautsaimniecības izaugsmi, uzskata, ka Latvijas tautsaimniecības izaugsme nākotnē ir saistāma ar nemainīgu vai pieaugošu iedzīvotāju skaitu. Otra puse iedzīvotāju Latvijas tautsaimniecības izaugsmi nesaista ar iedzīvotāju skaita palielināšanos vai uzskata, ka šī izaugsme var notikt arī tad, ja iedzīvotāju skaits sarūk. Šāds atbilde sadalījums rosina divus jautājumus: 1) vai iedzīvotāji izprot valsts demogrāfiskās attīstības mērķus; 2) vai valsts ir pietiekami skaidrojusi iedzīvotājiem, kā un ar kādiem līdzekļiem var sasniegt šos mērķus. Demogrāfisko problēmu risināšanā, t. sk. dzimstības līmeņa paaugstināšanā, Latvijā iedzīvotāji lielā mērā paļaujas uz ģimeni un sevi. Starp diviem svarīgākajiem atbalsta sniedzējiem šai ziņā iedzīvotāji aptaujā uzrāda arī valdību un pašvaldības. Gandrīz tikpat nozīmīgi uzdevumi kā atbalsts dzimstības veicināšanai, pēc iedzīvotāju domām, ir sociālās nevienlīdzības mazināšana un emigrācijas apjoma samazināšana.

Iepriekšējos divos gadu desmitos veiktās demogrāfiskās prognozes uzrāda sistemātisku Latvijas iedzīvotāju skaita samazinājumu pārskatāmā nākotnē, iedzīvotāju izmaiņu faktoru hipotēzēs paredzot demogrāfiskās pārejas tendenci turpinājumu. Arī projektā veiktie Latvijas iedzīvotāju perspektīvā skaita un sastāva aprēķini liecina, ka nepietiekamais tautas ataudzes līmenis nākotnē visos valsts reģionos, pat palielinoties iedzīvotāju paredzamajam mūža ilgumam, bet saglabājoties negatīvajam migrācijas pieaugumam (izņemot Rīgu un Pierīgas reģionu), sekmēs iedzīvotāju sastāva novecošanu, kas savukārt izraisīs

vispārējā mirstības līmeņa un negatīva dabiskā pieauguma līmeņa palielināšanos, kā arī depopulāciju. Šāds attīstības scenārijs ir nelabvēlīgs, jo turpmāk samazināsies jauniešu skaits, palielināsies demogrāfiskā slodze un valsts centrālajā daļā būs vērojama vēl lielāka iedzīvotāju koncentrācija. Nākotnes demogrāfisko situāciju uzlabot iespējams, gan veicinot dzimstības līmeņa pieaugumu, gan selektīvi stimulējot migrāciju, t. sk. remigrāciju.

Literatūra un avoti

- Auers, D., Gubins, S. (2017) *Latvijas demogrāfiskais portrets šodien... un rīt* [http://certus-donnica.lv/wp-content/uploads/2017/05/Certus_LatvijasDemografiskaisPortrets_2017_LV-1.pdf] (28.08.2018.).
- Bulmerincq, E. (1935) *Die Zukünftige Bevölkerungsentwicklung in Lettland*. Rīga: Verlag der Akt.-Ges. "Ernst Plates", S. 24.
- CSP (2017) *Demogrāfija. Statistisko datu krājums*. Rīga: CSP.
- Eglite, P. et al. (2003) Latvijas iedzīvotāju sastāvs, izvietojums un tā pārmaiņu izredzes XXI gadsimta 1. ceturksnī. *Apcerējumi par Latvijas iedzīvotājiem, Nr. 10*. Rīga: BO SIA ZA Ekonomikas institūts.
- Eurostat tabula (2018) [http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=proj; (22.08.2018.)].
- Krumins, J., Muravska, T., Berzins, A., Dahs, A. (2017) *Demographic Implications of the Recent Regional and Cohesion Policy Developments in Latvia. International Scientific Conference "New Challenges of Economic and Business Development – 2017"*. Rīga, University of Latvia, May 18–20. Proceedings of Reports, pp. 288–297 [https://www.bvef.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/bvef/konferences/evf_conf2017/Proceedings.pdf] (28.08.2018.).
- Krūmiņš, J., Krišjāne, Z. (2016) Demogrāfiskā attīstība Latvijā: problēmas un izaicinājumi. *LZA Vēstis*, 70 (3): 40–50. [http://www.lza.lv/LZA_VestisA/70_3/6_Juris%20Krumins,%20Zaiga%20Krisjane.pdf] (28.08.2018.).
- LZA EI (2012) Demogrāfiskās prognozes Rīgā un Pierīgā [http://www.sus.lv/sites/default/files/media/faili/demografiskas_prognozes_riga_un_pieriga_rd_lza_2012.pdf] (28.08.2018.).
- Meļihovs, A. (2014) *Latvijas iedzīvotāju skaita dabisko pārmaiņu prognozēšana* [https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/petijumi/LV_3-2014-Melihovs_final.pdf] (28.08.2018.).
- Mežs, I. (2017) *Delfi projekts "Latvija 2020. Kas dzīvos un strādās Latvijā?"* [<http://www.delfi.lv/news/latvija2020/kas-dzivos-un-stradas-latvija.d?id=49121031>] (28.08.2018.).
- NAP (2012) Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam [http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/ilgtsp_att/?doc=13858] (28.08.2018.).
- OECD (2011) Historical Population Data and Projections (1950–2050) [https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=POP_PROJ#] (28.08.2018.).
- United Nations (2015) Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects: The 2015 Revision, Volume I: Comprehensive Tables (ST/ESA/SER.A/379) [https://esa.un.org/unpd/wpp/publications/Files/WPP2015_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf] (28.08.2018.).

- United Nations (2015) World Population Policies Datasets [<https://esa.un.org/poppolicy/cprofile.aspx?MainMenu&Type=Variables> (22.08.2018.)].
- United Nations (2017) Department of Economic and Social Affairs, Population Division. World Population Prospects: The 2017 Revision, Volume I: Comprehensive Tables (ST/ESA/SER.A/399) [https://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/WPP2017_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf (28.08.2018.)].
- VARAM (2014) Latvijas iedzīvotāju demogrāfisko izmaiņu procesu raksturojums un prognozes [http://www.varam.gov.lv/files/text/Petijums_1%20starpatskaite.pdf (28.08.2018.)].
- World Bank (2017) Population Estimates and Projections [<https://datacatalog.worldbank.org/dataset/population-estimates-and-projections> (28.08.2018.)].
- Zvidriņš, P. (red.) (1999) *Latvijas demogrāfiskās attīstības prognozes: 1998.–2025. gads*. Rīga: LU Demogrāfijas centrs, 74 lpp.
- Zvidriņš, P. (red.) (2009) Demogrāfiskās prognozes. Grām.: *Demogrāfiskā attīstība Latvijas reģionos*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Zvidriņš, P. (2018) Demogrāfiskie resursi Latvijā un prognozes. *Enerģija un Pasaule*, speciālizdevums, 28–34.